

Lapin Kansa 12.8.2006

Ei ole perusteita vastakkainoloon

Heinäkuun 24. päivänä saamelaiskäräjien jäsen Pekka Pekkala kosketteli mielenkiintoisella tavalla Ylä-Lapin maoikeuskiistaa. Hänen sanomansa oli se, että keiltä valtio on vienyt oikeudet, on ne palautettava takaisin alkuperäiskansasopimuksen hengessä.

Ennen kuin näin pitkälle on päästy on syytä palauttaa mieleen muutamia virstanpylväitä tässä maakiistassa. Saamelaisten ongelmat nähtiin aikaisemmin yleisemmin suomalaisen kulttuurin herruuden, hierarkkisuuden ja hallinnon aiheuttamina. Idealistit katsoivat, että tällaisesta alistussuhteesta oli päästävää omaan saamelaiseen hallintoon. Tämä onkin ollut koko saamelaispolitiikan johtoajatus aina 1940-luvun lopulta tähän päivään. Tällainen on johtanut turhaan vastakkainoloon saamelaisten ja hyljeksittyjen lappalaisten välillä.

Vastakkainolo perustuu sisältökysymyksissä valittuun historiaan perustumattomaan yhteiskunnalliseen lähestymistapaan. Monet asiaa tuntemattomat näyttävät oletavan, että tällainen voidaan toteuttaa ongelmitta, koska taustalla vaikuttavat vahvat sisällölliset syyt alkuperäiskansan oikeuksien turvaamisesta puhuvat saamelaisten puolesta. Ongelma muodostuu siitä, että saamelaismääritelmä erottaa saamelaiset keinotekoisesti alueen vanhimmasta väestöstä lappalaisista. Itse synnytetyn saamelaisliikkeen taustalla ei olekaan yksi idea tai oivallus. Olennaista on huomata, että joukko ihmisiä identifioi itsensä uuden saamelaispoliittisen suuntauksen osaksi. Saamelaisliike poliittisena käsitteenä oli siten syntynyt.

Saamelaisten ongelmat eivät ole tietyn aikakauden ja siinä vallinneiden käytäntöjen, vaan yleisemmän kulttuurisen tai sivilisaation perustuvan ajattelutavan tuotteita. Näin sekä saamelaisten sorron syitä, että niiden vastavoimiin on haettava selityksiä laajemmassa historiallisessa kontekstissa. Saamelaisten sorron tulkitseminen pitkän historiallisen jatkumon osana on mielenkiintoinen kysymys. Tiettyjä modernia saamelaisajattelun keskeisiä ideoita ja käsitteitä ei yksinkertaisesti ollut ennen 1950-luvun alkua. Ne piti keksiä, jotta maoikeusvaatimuksille saatiin jonkinlaisia perusteita. Aiemmin oli toki nostettu esiin erilaisia saamelaiskulttuurin ilmiöitä, joten niiden tulkinta ei siten tullut aivan tyhjältä. Saamelaisten ja lappalaisten ongelmat ovat siten osa pitempää historiallista jatkumoa.

Saamelaisten alkuperään liittyvien näkemyserojen taustalla on kysymys myös historiallisesta identiteetistä. Ensimmäinen havainto on, että saamelaiset haluavat saamelaismääritelmän perusteella palauttaa valtion aikoinaan lappalaisilta ottamat maat takaisin saamelaisille mutta ei lappalaisille. Ratkaisujen pohjaksi ei kuitenkaan ole kehitelty parempia nykyongelmien analyysijä, parempia argumentteja ja ideoita. Äärimmillään saamelaismääritelmästä haetaan ratkaisua nykyiseen kriisiin, näkemättä kuitenkaan vastakkainasettelua lappalaisten kanssa.

Kysymys ei ole vain vakuuttavampien argumenttien etsimisestä, vaan oletuksesta, että alkuperäiskansasopimuksesta saadaan uudenlaisia eettisiä ja moraalisia pontimia omien vaatimusten oikeutukselle. Tällainen kytkös tarkoittaa, että saamelaispolitiikkaa tehdään nykyongelmia koskevien ennakko-oletusten valossa ottamatta huomioon historiallisia tosiasioita alkuperäisväestön muodostuksessa. Kyseessä on siis prosessi, joka on kytkeyty saamelaiskäräjien maoikeusvaateisiin. Tästä syystä poliittisten ratkaisujen etsimisessä juuri vastakkainasettelun johdosta ei ole päästy alkua pitemmälle. Saamelaisten nykyiset ongelmat ovat siis osa yleisempää historiallista ilmiöjoukkoa.

Jouni Kitti

Entinen pitkäaikainen saamelaisparlamentaarikko